

Boekbesprekingen

H. Jaspaert en H. de Neve, *Een Strategie voor Curriculum Development in het secundair onderwijs*, Acco, Leuven 1975, 106 blz., D/1975/0543/26. In Nederland verkrijgbaar bij De Tijdstroom te Lochem (postbus 14), f 31,—.

Dit boek bevat een voortgezet verslag over een experiment met het opstellen van een curriculum voor een afdeling 'menschwetenschappen', dat 17 Katholieke Normaalscholen in België op 1 september 1968 begonnen. De 2 voorafgaande interim-rapporten zijn besproken in *Ped. Stud.* 52 (1975), 186. In deze bespreking werd het nagestreefde doel met enig scepticisme bekeken, omdat bij de betrekkelijk jonge leerlingen (16-18 jaar) een zo hoog niveau van instelling en aanpak van problemen wordt beoogd. Uit dit rapport blijkt nu echter, dat er resultaten werden bereikt, die zonder meer als heel waardevol moeten worden beschouwd. In de eerste plaats wordt genoemd de verandering in de mentaliteit van de deelnemende leraren, die hun vak gingen zien als een middel bij de vorming van hun leerlingen, dienstbaar aan het nastreven van bepaalde effecten bij hen en niet alléén als een waarde op zich zelf, die als zodanig aan de kinderen moet worden meegegeven. Dienst aan de algemene doelstellingen van de afdeling kwam in de plaats van het alleen maar autonoom brengen van het eigen vak. Daardoor kon dit ook overtuigender worden gebracht, omdat de leraar de leerling de zin van zijn activiteit duidelijk kon maken. Vervolgens, dat een bewust nastreven van nauwkeurig bepaalde doeleinden ook de behoefte aan evaluatie van het bereikte meebrengt en als gevolg van de uitkomsten daarvan begrip voor en de drang naar het beproeven van verschillende leersituaties. Het leraarschap krijgt daardoor een verbrede inhoud; de sleur van vele jaren achtereen ongeveer dezelfde lessen geven wordt zo onmogelijk gemaakt. Ook de vereiste samenwerking met de collega's voegt er een nieuwe dimensie aan toe, die de contacten rijker aan inhoud en de arbeid boeiender maakt. Wat de leerlingen betreft: bij deze constateerde men een toegenomen motivatie.

Het geschrift bestaat uit twee delen. Het eerste omvat een beschrijving van wat er gebeurd is, om tot het curriculum te komen; het tweede toont enige van de resultaten. De titel dekt eigenlijk alleen het eerste gedeelte. Wat nu de strategie betreft: belangrijk is allereerst, dat de auteurs zo veel mogelijk informatie hebben gezocht, niet slechts in de literatuur (de rond 250 titels van geraadpleegde publicaties getuigen dáárvan), maar ook door bezoeken bij de werkers aan projecten van dezelfde soort, die eiders zijn ondernomen. Door deel te nemen

aan de activiteiten daarvan trachtten zij een zo helder mogelijk beeld te krijgen van de gewichtige momenten en moeilijkheden. Zo waren zij in Groningen bij het Ledo-project (*Leren door Doen*), gericht op sociale wereldoriëntatie bij kinderen van 10/11 tot 12/13 jaar. Ook hadden zij contacten in Konstanz en Freiburg. De vruchten van deze bezoeken voor hun eigen werk worden in het rapport beschreven. De strategie, die zij dus ten slotte zelf ontwikkelden berust als gevolg van het bovenstaande op een brede basis van anderzover en eigen ervaring. Kennisname van hun voorstellen is daarom voor ieder, die op dit terrein werkzaam is, van veel belang. En dit des te meer, omdat, wat zij bereikt hebben, met betrekkelijk bescheiden middelen tot stand is gebracht.

Het tweede deel van dit boek, voorbeelden van uitgewerkte delen van het curriculum, is evenzeer uiterst belangrijk. Deze delen, als voorlopig en steeds te verbeteren gepresenteerd, worden documentatie-eenheden genoemd en gaan over een bepaald thema of probleem. Het gaat er daarbij steeds om de algemene doelstellingen van de afdeling menswetenschappen te realiseren. En dat moet zo goed mogelijk gebeuren door de nu eenmaal voorgeschreven vakken. Welke leersituaties en welke inhouden dienen dan te worden gekozen? Hoe kan men t.z.t. evalueren of de doelstellingen zijn bereikt of althans benaderd? Nadat dit in grote lijnen voor een vak is vastgesteld moet voor een les of een groep van lessen een program worden uitgewerkt. Zo'n program wordt een documentatie-eenheid genoemd. De structuur daarvan is steeds dezelfde: a. doelstellingen; b. leerervaringen (leersituaties en leerinhouden); c. evaluatie; d. bronnenopgave. Een zestal documentatie-eenheden is opgenomen. Er zijn er echter meer; deze staan ter beschikking voor belangstellenden. Enkele voorbeelden: voor aarrijkskunde 'een landbouwgebied in België'; voor biologie 'mendelisme'; voor moedertaal 'zakelijke teksten'; voor psychologische vraagstukken 'intelligentie'; voor moderne technieken 'diamontage'. Om van het laatste voorbeeld iets meer mee te delen: het gaat er hier, onder meer, om, een, zo mogelijk eigen, verhaal om te zetten in beeldentaal, eventueel met ondersteuning van geluid. Verder, dat dit in groepsverband wordt gedaan en dat door kritische beschouwing van de behandeling van een zelfde onderwerp door verschillende groepen duide-

lijk wordt, hoe zeer in T.V. en film gesuggereerd kan worden. Daardoor wordt het doorzien van de trucs en onafhankelijkheid tegenover de suggestieve werking ervan mogelijk. Ook het samen tot een resultaat *moeten* komen is belangrijk, vanwege de noodzaak om de gewoonte van een doeltreffend en snel overleg te verwerpen. De leerling krijgt, zoals hieruit blijkt, leeromstandigheden aangeboden, die de ontwikkeling van een hele scala kwaliteiten mogelijk maakt. De uitwerking van elke documentatie-eenheid is zó, dat een leraar met behulp ervan, in het bijzonder ook met het documenta-

tiemateriaal, zijn lessen zonder grote moeilijkheden zal kunnen voorbereiden. Dat hij zich daarbij voortdurend bewust blijft van wat hij moet bereiken is van uitzonderlijk belang. Maar het is niet zo, dat aan zijn eigen initiatief en vindingrijkheid niet nog een brede marge blijft voorbehouden, stellig breder dan die, welke het gemiddelde leerboek een leraar laat. Na zorgvuldige lezing van dit rapport ontstond bij mij de indruk, dat hier een uiterst belangrijk werk is verricht, dat grote aandacht verdient.

A. J. S. van Dam

Bogdan Suchodolski, *Theorie der sozialistischen Bildung*, dl. XVIII, 2 uit de serie Das Bildungsproblem in der Geschichte des europäischen Erziehungsdenkens, Schroedel Verlag, Hannover, 1974, 146 p., DM. 22,80.

De bekende verleden jaar overleden Marxistische pedagoog heeft met dit werk een soort synthese gegeven. Het is de vrucht van veel studie en veel wijsheid. Als alle 'socialistische' werken begint het met een schildering van de 'burgerlijke' maatschappij om daarna en zodoende tot een eigen theorie te komen. Deze wijze van doen is bij Suchodolski minder obligaat-politiek dan wel vrucht van het dialectische denken.

Dat verklaart ook dat de schildering van dit burgerlijke doen en laten sterk aan de 19e eeuw doet denken: zo is het toch al lang niet meer. Bij het tegenover elkaar zetten van de begrippen en ideeën verliest de schrijver de werkelijkheid wel eens uit het oog. Het is daardoor te veel 'Ideeëngeschiede' en doet in dit opzicht wat ouderwets aan. Historisch aanvechtbaar is het wanneer uit de ideeën en denkbeelden van de Renaissance en de Aufklärung een verklaring voor het ontstaan van fascisme en nationaal-socialisme wordt gegeven. Dat gaat niet, evenmin als wanneer men het Stalinisme uit ideeën van

Marx zou verklaren, die immers ook kind van Renaissance en Aufklärung was.

Overigens verschillen Suchodolski's pedagogische idealen niet zoveel van die uit West-Europa: een voor allen gemeenschappelijke basisschool, zorg voor de samenleving, het beroep en de cultuur. We vinden een pleidooi voor een echt humanisme, een accentueren van de waarde van de persoon, een wijzen op de grote betekenis van de erfenis van Von Humboldt.

Suchodolski is goed op de hoogte van moderne ideeën over onderwijsvernieuwing, hij kent ook Illich, kortom hij schrijft een in dit opzicht acceptabel boek. Wat nu echter precies typerend is voor een 'socialistische' opvoedings- en Bildungstheorie, dat blijkt niet. De conclusie zou kunnen zijn, dat alle ideologisch denken terzijde gelaten, het pedagogisch denken naar inhoud en vorm in Oost en West niet zo veel verschillen laat zien.

N. F. Noordam

Clemens Menze, *Die Bildungsreform Wilhelm von Humboldts*; dl. XIII uit de serie Das Bildungsproblem in der Geschichte des europäischen Erziehungsdenkens, Schroedel Verlag, Hannover 1975, 498 p., ISBN 3.507.38149.4, DM. 49,80.

Menze geeft in dit werk een grondige uiteenzetting van de denkbeelden van Von Humboldt, laat daarop een schildering van de uitwerking in de praktijk volgen en wijdt tenslotte een hoofdstuk aan de oorzaken van het mislukken dezer onderwijsvernieuwing. Ook medestanders als Schleiermacher, Fichte en Süvern komen aan het woord, evenals hun tegenstanders, de politici van de reactie. Bekend mag worden verondersteld dat Von Humboldt een onderwijs-organisatie wilde schep- pen die van het elementair onderwijs af tot en met de universiteit als doelstelling huldigde een 'Bildung' voor iedereen ongeacht zijn afkomst of stand. De leiding van de staat en de wetenschap zou moeten toevallen aan wie daartoe door kennen en kunnen in staat was, aan de begaafden dus.

In de moderne nederlandse literatuur wordt Von Humboldt dikwijls afgeschilderd als de schepper van een elitair onderwijsstelsel, maar dit moet men goed verstaan. Hij wenste n.l. Bildung voor iedereen en hij

verwierp een school voor enerzijds de a.s. geleerden en anderzijds een school voor het gewone volk. De laatste betekende in zijn tijd een traditionele school met een beperkt leerplan, van vooral kerkelijke aard: wat bijbelkennis, de catechismus en het gezangboek. In dit opzicht was hij dus juist zeer progressief en zou hem een moderne doelstelling van het onderwijs als het bevorderen van mondigheid voor iedereen hebben aange- sproken.

Elitair in de zin dat het onderwijs een beroep moet doen op ieders geestelijke en esthetische kwaliteiten waren zijn voorstellen uiteraard wel. Dat ze hebben geleid tot het stichten van de universiteit in Berlijn (norm voor geheel Europa) en aanzet waren tot een wetenschappelijke vakopleiding voor de onderwijzers en docenten is zijn blijvende verdienste. Ook echter is bekend dat globaal gesproken zijn werk mislukt is. Dat is te wijten aan de conservatieve reactie die al kort na de val van Napoleon inzette en waaraan Duitsland

zich in de 19e eeuw feitelijk nooit geheel heeft onttrokken: men bleef in een sterk door traditie en kerk bepaald standenschema denken en zag zelfs een groot gevaar in een ontwikkeling van de mens zoals Von Humboldt beoogde. Het ligt echter ook aan de denkbeelden zelf. In een tijd van toenemende wetenschappelijke bloei met daarmee gepaard gaande specialisatie was het een illusie te menen dat al die vakken bij elkaar konden worden gehouden door ze als fundament de filosofie te geven. Ook had Von Humboldt weinig begrip en waardering voor de natuurwetenschappen. Zijn humanistisch ideaal was te veel gefundeerd op de talen (met name de klassieke) de kunst en de geschiedenis (met name de antieke). Hij dacht ook te individualistisch en had weinig oog voor de Bildung die schuilt in de omgang met mensen in collectieve verbanden.

Toch blijkt nu in de discussies om de middenschool en het 4-jarig beroepsdoctoraal naast de 6 jaar voor de eigenlijke wetenschappelijke studie hoe modern hij en zijn tijdgenoten waren. Het zou voor de discussies in dezen nuttig kunnen zijn te weten hoe Schleiermacher, Fichte en Von Humboldt over wetenschappelijk en beroepsgericht onderwijs dachten, over één Bildende school voor iedereen voorafgaande aan een opleiding voor het beroep.

Het boek van Menze is als gezegd grondig, maar te omvangrijk, n.l. tweemaal zo uitvoerig als de andere delen uit de serie. Zo raakt de juiste verhouding tussen de stromingen en figuren zoek maar het is ook nodeloos omvangrijk omdat het veel in herhalingen vervalt.

N. F. Noordam

J. Bijl, *Opvoeding en evolutie*, Boom Meppel, 1975, ISBN 90 6009 199x, 169 p. prijs fl. 19,90.

Bijl schreef dit boek met de bedoeling uitvoerige informatie te verschaffen aan allen die pedagogiek studeren. Hij doet dit naar aanleiding van Liedtkes werk over evolutie en opvoeding.

Bijls werk is heel wat beter dan dat van Liedtke, dat hij m.i. te veel eer bewijst. Het geeft een grondige inleiding in allerlei biologische vraagstukken met een voorkeur voor de theorieën van Eccles en zijn leerling-medestander Polten, die de 'mind' weer als een zijnde erkent, dat niet tot het fysische is te herleiden en daar is pedagogisch mee te werken. Het boek beantwoordt blijkens het oordeel van mijn studenten aan wat Bijl beoogde, al

konden sommige zinnen wat beter gestructureerd zijn.

Persoonlijk vind ik het te betreuren dat Bijl te veel pedagogische kennis en talent bij zijn lezers veronderstelt, zodat hij over de consequenties van b.v. Eccles' theorieën voor de opvoeding te weinig zegt. Zou een door hem te schrijven artikel deze lacune misschien kunnen opheffen? Bijl rekent mensen als Liedtke tot de positivisten. Dat wil er bij mij niet in: het positivistische denken en het organologisch-biologische (waarbij Liedtke thuis hoort) worden door twee verschillende bronnen uit de Renaissance gevoed.

N. F. Noordam

Mededelingen

Inhoud andere tijdschriften

Pedagogisch Tijdschrift Forum voor Opvoedkunde

1e jaargang, nr. 4, april 1976

Geloof als een verloren perspectief? door M. J. Langeveld

Huidige tendensen in het Sovjetonderwijs, door J. Cardon

Beschrijving en waardebeoordeling van een innovatiestrategie (1970-1977) door R. M. van den Berg

Leerzin of weerzin? door A. Leeuwis

Kroniek en documentatie

Boekbespreking

Uit andere tijdschriften

Persoon en Gemeenschap

28e jaargang, nr. 8, april 1976

Taalachterstand: een scherpzinnig vooroordeel, door J. P. van Oudenhoven

Her en Der (berichten)

Onderwijsdoelstellingen, theorie en werkelijkheid, door L. van Leemput

Kroniek, door K. Cuypers

Wat met het modewoord 'psychomotoriek'? (II), door Gaby Dille

Boekbesprekingen

Uit de tijdschriften

Tijdschrift voor Orthopedagogiek

15e jaargang, nr. 4, april 1976

Redactioneel

Kind en astma - Aspecten van een behandelingsvorm,

door M. J. A. van Spanje

25 jaar slechtziendenonderwijs in Nederland, door J. van Weelden

De zorg voor het jonge auditief gehandicapte kind, door C. B. C. Andriesma

Regionale trainingsbijeenkomsten 1976

Boekbesprekingen

Berichten

Ontvangen boeken

Dronkers, J., *Studenten en hun onderwijs*, Tjeenk Willink, Groningen, 1976, f 22,50

Hoogstraten J., *Alleen of met z'n tweeën*, Tjeenk Willink, Groningen, 1976, f 30,—

Janssen-Vos Fr., *Werken met kinderen*, deel 1: Handleiding, (KIOSK-werkplan voor het kleuteronderwijs), Van Gorcum, Assen, 1975, f 15,—

Janssen-Vos Fr., en Brom N. v.d., *Werken met kinderen*, deel 2: Werkboek sociale vaardigheden en motoriek, (KIOSK-werkplan voor het kleuteronderwijs), Van Gorcum, Assen, 1976, f 17,50

Ramp A., *Een fundamenteel theoretische emancipatorische pedagogiek gerelateerd aan zwakzinnigen*, De Tijdstroom, Lochem, 1976, f 18,—

Wittgenstein L., *Filosofische onderzoekingen* (vertaling van: Philosophische Untersuchungen, 1953), Boom, Meppel, 1976, f 39,50

Onderwijsresearchdag 1974

Werkgroep Onderwijsresearch met medewerking van de Stichting voor
Onderzoek van het Onderwijs

Serie: Empirische studies over onderwijs 18
488 pag., ing. f 22,00. ISBN 90 01 30116 9

Op 29 maart 1974 werd in Amsterdam de eerste jaarlijkse Onderwijsresearchdag georganiseerd van de Stichting Werkgroep Onderwijsresearch. Op deze dag hebben 55 onderwijsresearchers voor meer dan 500 deelnemers over hun onderzoek gerapporteerd. De papers konden inhoudelijk als volgt worden ingedeeld:
doelstellingenanalyse, beoordelingsmethoden, methodologie, studiesystemen en instructiesystemen, toetsontwikkeling, evaluatieonderzoek, innovatie, cognitieve functies, survey-onderzoek: leerlingkarakteristieken, survey-onderzoek: leerkrachten, diverse aspecten van het leren.

In dit boek zijn de samenvattingen opgenomen van alle gelezen papers en van enkele niet gelezen papers. Tevens bevat het boek een verslag over een enquête onder de onderzoekers, alsmede een eerste impressie van de resultaten van het onderzoek 'Evaluatie onderwijs-research'.

Ook verkrijgbaar via de boekhandel.

H. D. Tjeenk Willink Groningen

3819 322

Psychologen over het kind 3

kinderpsychologische opstellen

onder redactie van prof. dr. J. de Wit, drs. H. Bolle en
drs. R. Jessurun Cardozo-van Hoorn

De redactie stelt zich ten doel de lezer, door middel van een grote variëteit van artikelen, uitvoerig te informeren omtrent recente ontwikkelingen op het terrein van de kinder- en jeugdpsychologie.

Inhoud van deze bundel:

Hechting van baby's en jonge kinderen; De betekenis van seksualiteit en geslachtsgebonden gedrag in de kinderjaren; Multidisciplinair persoonlijkheidsonderzoek; Vroege ontwikkelingsdiagnostiek: enige feiten en vraagtekens; Wie? Waarom? Hoe? Programma's voor sociaalcultureel benadeelde kinderen; De relatie onderwijs- cognitieve ontwikkeling in de Russische psychologie; Programmering van de instructie van betekenisvolle leerstof; Begeleiding van het onderwijs: mogelijkheden en grenzen; Schoolrijpeids-onderzoek voor en na de schoolrijpe school; De mythe van de generatiekloof; Flexibiliteit in de ambulante hulpverlening aan jongeren; Ouders en kinderen in de gedragstherapie; Gedragsmodificatie in een residentieel behandelingscentrum; Kan toegepast sociaal-wetenschappelijk onderzoek bijdragen tot het welzijn van jeugdigen?

VIII + 275 pag., ing. f 36,75. ISBN 90 01 95502 9

Ook
verkrijgbaar
bij de
boekhandel.

H. D. Tjeenk Willink Groningen

3819 322